

חובה לשנות את דרך בירור תובענות נכי צה"ל

המקרה הטרגי של החייל איציק סעידיאן, שהצית את עצמו מול אגף השיקום של משרד הביטחון, העלה לסדר היום את הטיפול בתובענות של נכי צה"ל. **ד"ר קרני פרלמן**, העומדת בראש המרכז למשפט שיתופי וטיפול בביה"ס למשפטים של המכללה למינהל, מדברת בראיון מיוחד על הרפורמה החיונית שצריכה לקרות בתחום זה

מאת: עו"ד איתי קרייך ועו"ד אילנית גילעד

"דרך ניהול ההליכים המשפטיים להכרה בזכויות נכי צה"ל ושאלת היקפן – חייבת להשתנות" – כך טוענת ד"ר קרני פרלמן, מרצה וראשת המרכז למשפט שיתופי וטיפול בביה"ס למשפטים של המכללה למינהל. "נדרש שינוי בתפישה המחייב לעבור בהקדם מגישה לעומתית ומתנצחת, לגישה שמבוססת על תפישה שיתופית וטיפולית".

ביום הזיכרון האחרון, נרעשה המדינה כאשר לוחם צה"ל לשעבר, איציק סעידיאן, הסובל מפוסט טראומה עקב שירותו במבצע "צוק איתן", הצית את עצמו במשרדי אגף השיקום בפתח תקווה.

בשנים האחרונות עסק המרכז בראשותה של ד"ר פרלמן במחקר ופעילויות שונות הקשורות לבירור תובענות בנושא נכי צה"ל. בין היתר פרסם המרכז חוות דעת בנושא הדרך שבה מתבררות התובענות להכרה ולהיקף זכויות של נכי צה"ל, ערך כנס בנושא, ומעודד מחקר וכתובה בתחום. ד"ר פרלמן מסבירה בתשובה לשאלתנו, מהו הדין הרלוונטי היום לבירור תובענות של נכי צה"ל:

"הדין הרלוונטי לבירור תובענות של נכי צה"ל קבוע בחוק הנכים (תגמולים ושיקום) [נוסח משולב], התשי"ט-1959 (להלן – "חוק הנכים"). חוק הנכים קובע כי אדם המבקש לתבוע תגמול לפי החוק בשל פגיעה עקב השירות הצבאי, יגיש בקשה לקצין התגמולים המוסמך להכיר במבקש כנכה צה"ל.

"קצין התגמולים מתמנה לתפקיד על ידי משרד הביטחון. על החלטותיו של הקצין רשאי התובע להגיש ערעור בפני ועדות ערעורים ייעודיות בתחום. הוועדות עוסקות בעיקר בטענות הנוגעות לשאלת ההכרה בנכות ובשאלות הנוגעות להיקף הזכויות המוענקות לנכה שכבר הוכר לפי החוק. הדין הרלוונטי קובע גם מסלול לערעור על החלטות ועדת הערעורים בפני ערכאות משפטיות. בנושא זה נתונה הסמכות לבית המשפט המחוזי בהרכב של שלושה שופטים.

"חשוב להזכיר, שחוק הנכים מפרט על אודות זכויות נוספות לטיפול רפואי וללימודים. על החלטות בנושא ניתן להשיג במסלול של עתירה מנהלית בפני בית המשפט. עתירות משפטיות מסוג זה מוגשות גם לצורך השגה על זכויות אחרות להן זכאים נכי צה"ל ומבוססות על הוראות פנימיות של אגף השיקום במשרד הביטחון"

« באיזו גישה מתבררות תובענות לפי חוק הנכים? »

בעוד שבמשפט הישראלי ישנה מגמה ברורה של הפחתה בגישה אדברסרית וקידום הליכים שנוקטים בגישה שונה, מתוך תפישה של היתרונות הטמונים לצדדים ולמערכת באיתור פתרונות מוסכמים למחלוקות ובניהול סכסוכים בגישה שיתופית יותר, הרי שבנושא בירור תובענות נכי צה"ל התמונה הפוכה לחלוטין.

להימנע ממניפולציות

נוסף על תפקידה כראשת המרכז למשפט שיתופי וטיפול בביה"ס למשפטים של המכללה למינהל, ד"ר פרלמן מרצה גם באוניברסיטת תל-אביב בפקולטה למשפטים ובתוכנית לניהול סכסוכים וגישור. היא חיברה את הספר "יישוב סכסוכים - משפט שיתופי וטיפול" ופרסומים נוספים העוסקים בגישור, הליכים חלופיים נוספים, בתי משפט קהילתיים, המהפך בתפקיד השופטים ועורכי הדין, משפט טיפולי ויישומו.

המשפט הטיפולי מציג תפישה הקוראת להתחשב ברווחה הפסיכולוגית של המתדיין (הכוונה ל-well being), לרגשות ולתחושות חיוביים אותן חווה צד לסכסוך, לשביעות רצון). תפישה זו סוברת שיש לנהל הליכים לבירור סכסוכים בדרך הלוקחת בחשבון היבטים רגשיים, ופסיכולוגים הכרוכים בניהול הסכסוך ובתוצאותיו. היא קוראת לניהול הליכים בדרך שמכוונת להשיא תוצאות רגשיות והתנהגותיות בנות, חיוביות ומשקמות, המכונות "תוצאות תרפויטיות", להבדיל מתוצאות מחלישות, מדכאות והרסניות שהן בבחינת תוצאות אנטי-תרפויטיות.

13% בלבד מהערעורים הסתיימו בהסדרי פשרה שעשויים להעיד על כך שהתנהל בין הצדדים משא ומתן לפתרון מוסכם, משמע ניהול הסכסוך בדרך פחות לעומתית.

"את הנתונים האלו צריך לקרוא בהתייחס לנתונים הפוכים הקיימים במערכת המשפט הכללית. כך, לדוגמה, מחקר שערכה הרשות השופטת בזמנו, בהתייחס לשנים קרובות, העלה

"חוק הנכים יוצא מנקודת הנחה של חוב מוסרי-חברתי של תושבי המדינה ושל אחריות המדינה כלפי מי שנשל חלק בהגנתה ונפגע במהלך שירותו. יש לחוק משרה שיקומית כוללת, הרחבה ממתן שלום כספי. אימוץ גישה שיתופית וטיפולית בדרך ניהול הליכים הנדרשים עולה בקנה אחד עם משרת החוק"

כי 88% מכלל התובענות שהתבררו בבתי משפט שלום בארץ הסתיימו בתוצאה של 'החלטה סוגרת', שעשויה להעיד על כך שהתובענות הסתיימו למעשה בהסכמה, בפשרות או בהסדרים, שבתי המשפט כיוונו אליהם. רק 12% מהתובענות שהתבררו בבתי משפט שלום הסתיימו בפסק דין מפורט ומנומק שהוא תוצאה של הליך שיפוטי אדברסרי רב-שלבי. כלומר,

"עורכי הדין המייצגים את נכי צה"ל חוזרים וטוענים כי ההליכים המשפטיים להכרה בתובע/ת כנכה צה"ל ולקביעת היקף הזכויות המגיעות לתובע/ת מתוקף הכרה זו, מתנהלים עד היום בגישה לעומתית (אדברסרית) מובהקת. גישה זו רואה בכל סכסוך מחלוקת על משאב מוגבל, המצריכה מאבק בין צדדים. אין בה שיח של צרכים ואינטרסים המאפיינים ניהול שיח בגישה שיתופית, ואין התחשבות ברווחה פסיכולוגית של מתדיין המאפיינת משפט טיפולי".

« בניית חוק אקדמי, כיצד אפשר ללמוד על שליטתה של הגישה הלעומתית באופן ניהול תובענות מסוג זה? »

"התובענות מתבררות בדרך המסורתית-אדברסרית ללא שמוצעים הליכים חלופיים כלשהם לבירור הסכסוך, כגון הליך גישור. ישנם מקרים שבהם חשיבה משותפת ולא לעומתית על פתרון רצוי למי שהוכר כנכה צה"ל, יכולה להביא למציאת פתרון מהיר ויעיל, אשר מצד אחד יענה לצורכי התובע/ת ומצד שני לא יפרוץ את התקציב הנתון. צריך לאפשר במקרים המתאימים הליכים חלופיים שיתנהלו בגישה שיתופית ויאפשרו לאתר פתרון מוסכם העשוי להיות יצירתי, צופה פני עתיד, ומותאם לצרכי הצדדים.

"בנייר עמדה שפרסם המרכז למשפט שיתופי וטיפול בשנת 2017 ושאותו כתבה עו"ד רינת גולד-גזית בהנחייתי, הצגנו נתונים הנוגעים לערעורים על החלטת קצין התגמולים בשנת 2014. התברר ש-87% מכלל הערעורים על החלטות קצין התגמולים הסתיימו בהכרעה שיפוטית, שמהווה תוצאה של קיום הליך שפיטה אדברסרי מסורתי;

איור: iStockphoto

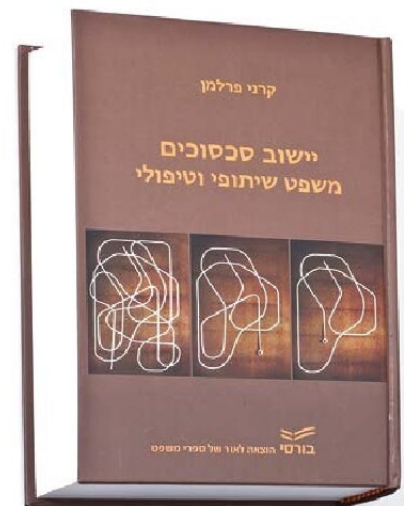
”יש לנהל את ההליך בדרך מכבדת הכוללת התייחסות עניינית ומנומסת. לכלול מבעים של עניין ואכפתיות ולהתייחס ברצינות, עניין ודאגה. יש לתת 'קול' לתובעת/ ולאפשר לו או לה להביע דעה ורגשות באופן ישיר. צריכה להיות שקיפות בדרך קבלת ההחלטה. כל הרכיבים האלו, המבוססים על תקשורת בין-אישית, נחשבים כיום כמבססים תחושה של הגינות הליכית, כזו הנשענת על תקשורת בין-אישית מכבדת ואמפתית. בהתאם יש להימנע ממניפולציות שונות, עליהן שמענו בהקשרים שונים, שמטרתן 'להתקיל' את התובעים ולפגוע באמינותם.”

« כולנו יודעים שהנושא עלה לאחרונה לסדר היום הציבורי, למרבה הצער בגלל המקרה הטרגי של איציק סעידיאן, שהביא גם לקריאה נרחבת לעריכת רפורמה בתחום. האם מלבד המגמה הכללית בעולם המשפט, יש גם הצדקה פרטנית לרפורמה שמאמצת בין היתר גישה שיתופית וטיפולית בנושא של נכי צה"ל? »

”בהחלט. צריך לזכור ולהבין את התכלית של חוק הנכים. הוא יוצא מנקודת הנחה נכונה של חוב מוסרי-חברתי של תושבי המדינה ושל אחריות המדינה כלפי מי שנטל חלק בהגנתה ונפגע במהלך שירותו. יש לחוק מטרה שיקומית כוללת של הנפגע/ת, הרחבה ממתן תשלום כספי. מטרה זו הוצגה במפורש על ידי ראש ממשלת ישראל הראשון דוד בן גוריון, במעמד הצגת חוק הנכים הראשון בפני הכנסת בשנת 1949. אימוץ גישה שיתופית וטיפולית בדרך ניהול ההליכים הנדרשים עולה בקנה אחד עם מטרת החוק.”

« המגמה שאת מדברת עליה, של ירידה בגישה הלעומתית ועלייה בגישה שיתופית, באה לידי ביטוי נוסף? »

”כן. במשפט הישראלי קיימים כיום מגוון הליכים לניהול סכסוכים ויישובם בגישה שיתופית גם במישור האזרחי, כמו הליך הגישור, וגם במישור הפלילי, כמו בבתי המשפט הקהילתיים. המדינה מעודדת את השימוש בהליך הגישור בדרכים שונות, למשל בפרויקטים של פגישות מהות' חובה, שחלות הן בסכסוכים אזרחיים בבתי משפט שלום והן בסכסוכי

משפחה בבתי המשפט לענייני משפחה ובבתי הדין הרבניים.

”התפישה המעודדת שימוש בהליכים לבירור סכסוכים הנוקטים בגישה שיתופית, ועמידה על יתרונות הטמונים בהשגת פתרון מוסכם, בהסדר או פשרה, היא מגמה שקיימת לא רק במשפט הישראלי אלא בכלל ארצות המשפט האנגלו-אמריקניות בעשורים האחרונים.”

המקרה של אבינועם בוכריס

« **אנו שואלים את ד"ר פרלמן כיצד במרכז אקדמי למשפט שיתופי וטיפול, שהיא עומדת בראשו, הם מנסים לקדם את הנושא.** »

”המרכז למשפט שיתופי וטיפול פועל בבית הספר למשפטים ע"ש שטריקס, המסלול האקדמי המכללה למינהל. המרכז עוסק בפיתוח מחקר בתחום המשפט השיתופי והטיפול, מקדם שיח ציבורי בנושא באמצעות כנסים,

”הליכים אדברסריים, ובפרט הליכים ארוכי טווח המשלבים מנגנוני ערעור מורכבים, עשויים להימשך שנים ארוכות. בזמן הזה יכול אדם למצוא את עצמו ללא מענה הנדרש לו. אי אפשר להתעלם מהמחיר האישי, המשפחתי, הכלכלי, הבריאותי והנפשי שגובים שנים של ניהול מאבק משפטי מתובעת/ת.”

השיקום במשרד הביטחון, הצענו הצעות שונות. יש לציין שהן התקבלו בברכה אך לא זכו להתייחסות עוקבת מעשית. אנו שותפים כיום גם ליוזמה של עו"ד גילעד, מייסדת כתב העת הזה, לשילוב כמה ארגונים ופורומים שמנסים לקדם יחדיו נושא זה. ולבסוף, אנו מקדמים עריכת מחקרים ופרסומים שונים בנושא.”³

« **לקראת סיום, עולה מדבריך התייחסות רבה לדרך, במובן של שיפור איכות הטיפול. מה לגבי יעילות הליכים חלופיים בכלל, והליך הגישור בפרט - הם גם מהירים יותר?** »

”נכון. הליכים אדברסריים, ובפרט הליכים ארוכי טווח המשלבים מנגנוני ערעור מורכבים, עשויים להימשך שנים ארוכות. בזמן הזה יכול אדם למצוא את עצמו ללא מענה הנדרש לו, המותאם לצרכים ואינטרסים משתנים. אי אפשר להתעלם מהמחיר האישי, המשפחתי, הכלכלי, הבריאותי והנפשי שגובים שנים של ניהול מאבק משפטי מתובעת/ת. השנה תיזכר גם עם מקרה מצער וכואב נוסף, זה של אבינועם בוכריס ז"ל. בוכריס חלה במחלת ה-ALS סמוך למועד שחרורו כלוחם צה"ל, אך הוא הוכר כנכה צה"ל רק לאחר מאבק משפטי ממושך שארך מספר שנים, וזכה להכרה כשהוא על ערש דווי ורק לאחר שבית המשפט השלום בתל אביב הפך את החלטת משרד הביטחון והכיר בו כנכה צה"ל. לדאבונו הלב הוא נפטר ימים ספורים לאחר החלטת בית המשפט שהביאה להכרה בו כנכה צה"ל.”

כמה מילים לסיכום?

”דרך הניהול של הליכים משפטיים להכרה בזכויות נכי צה"ל ולהיקפן - חייבת להשתנות. עיקרו של השינוי הוא בתפישה, ויש לעבור בהקדם מגישה לעומתית ומתנצחת, ולאמץ גישה שמבוססת על תפישה שיתופית וטיפולית. אני מאמינה שגישות אלו, שחוללו שינוי משמעותי בעולם המשפט ומוכיחות את עצמן מדי יום, עשויות לחולל, לצד צעדים נוספים, את השינוי הנדרש גם בנושא דרך הטיפול בתובענות נכי צה"ל. לכן אני מאמינה שהרפורמה הצפויה בנושא חייבת לכלול גם המלצות מתחום המשפט השיתופי והטיפול, ויישום שלהן בפועל בהקדם.”

עו"ד איתי קריידן: מנהל המרכז למשפט שיתופי וטיפול, ביה"ס למשפטים המכללה למינהל. בין היתר, מרכז פעילויות של המרכז בנושא הדרך בה מתבררות התובענות להכרה ולהיקף זכויות של נכי צה"ל. איתי הוא עורך דין המתמחה במשא ומתן, בייצוג לקוחות בהליכי רגולציה, בנושאים הקשורים למשפט מינהלי וחוקתי, בהליכי רילוקיישין ובענייני אשרות וניוד מומחים.

השתלמויות ופרסומים שונים, ומסייע בעיצוב פרקטיקה יעילה ואיכותית למיישבי סכסוכים, כגון מגשרים, שופטים, עורכי דין ואנשי טיפול, היא מספרת.

”אנו מנסים בדרךנו לסייע לעריכת רפורמה בנושא הטיפול בתובענות נכי צה"ל ועושים זאת בדרכים מגוונות. בשנת 2018 ערכנו כנס בנושא 'גישור, משפט טיפולי ושירות צבאי'. אחד ממושבי הכנס עסק בנושא של דרכי ניהול תובענות נכי צה"ל. השתתפו במושב נציגים של משרד הביטחון, של לשכת עוה"ד, של ועדות הערר - אתם מוזמנים לצפות במושב שהדברים שנאמרו בו רלוונטיים היום מתמיד.”

”כמו כן, כפי שציננתי, המרכז פרסם חוות דעת שכתבה עו"ד גולד-גזית ואשר הוגשה למשרד הביטחון עם המלצה לשילוב הליכים חלופיים שונים כגון הליך הגישור, הליך ההערכה המקדמית הניטרלית, והקמת פורום מיוחד של ערכאה שיפוטית המסתייע בצוות מומחים במתכונת 'בית משפט פותר בעיות’.² ”בפגישה שיזמנו ונערכה עם ראש אגף

1 לצפייה במושב בכנס ראו בקישור <https://youtu.be/TzL-wvSoQs> או פשוט 'המרכז למשפט שיתופי וטיפול' ב-YouTube.

2 לתמצית חוות הדעת ראו באתר המרכז למשפט שיתופי וטיפול <https://www.colman.ac.il/sites/default/files/halihim.pdf>

3 לדוגמה: למאמר העוסק בשפיטה טיפולית בהקשר צבאי ירא: קרני פרלמן "שפיטה בגישת פתרון בעיות והחלטה על בירור סכסוכים שמקורם בשירות הצבאי בישראל" המשפט כד 359-385 (תשע"ח). מאמר העוסק בתוכני ראינות עו"ד המייצגים נכי צה"ל שנכתב ע"י עו"ד יעל בן-סערון וד"ר פרלמן - צפוי להתפרסם בקרוב.